

6 Απριλίου 2017

Τι είναι τέλος πάντων αυτή η Documenta;

/ Ειδήσεις και Ανακοινώσεις / Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός

Μια μικρή αναδρομή στο παγκόσμιο εικαστικό δρώμενο που εγκαινιάζεται στην Αθήνα στις 8 Απριλίου. Πώς γεννήθηκε και αναπτύχθηκε στο Κάσελ και πώς θα το μοιραστούμε τώρα με τη γερμανική πόλη.

Ο ιθύνων νους και δημιουργός της υπήρξε ο Αρνολντ Μπόντε (1900-1977) ο οποίος διοργάνωσε την πρώτη Documenta το 1955. Η μικρή πόλη, Κάσελ, του κρατιδίου της Εσσης είχε ισοπεδωθεί από τους βομβαρδισμούς των Συμμάχων μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο καθώς τροφοδοτούσε με στρατιωτικό εξοπλισμό το Γ΄ Ράιχ. Ο Μπόντε, θύμα και ο ίδιος της επέλασης του καθεστώτος καθώς οι ναζί τον είχαν παύσει από τα καθήκοντά του ως καθηγητή το 1933, πίστευε ότι ήταν θεμελιώδες να διασφαλίσει την καλλιτεχνική έκφραση στη Γερμανία, μια χώρα όπου μετά τη Δημοκρατία της Βαϊμάρης, τα πρωτοποριακά έργα τέχνης του μοντερνισμού ρίχνονταν στην πυρά, κυριολεκτικά και μεταφορικά, φέροντας τη σφραγίδα της «Εκφυλισμένης τέχνης» -αυτός ήταν και ο τίτλος της έκθεσης που διοργάνωσε το ναζιστικό κόμμα στο Μόναχο το 1937. Ο αρχιτέκτονας και ζωγράφος είχε εντυπωσιαστεί από την έκθεση που είχε κάνει ο Πικάσο μαζί με ιταλούς αντιστασιακούς στο επίσης χτυπημένο από τον πόλεμο Palazzo Reale στο Μιλάνο το 1947 αλλά κυρίως από το «Armony Show» στη Νέα Υόρκη το 1913, την ιστορική έκθεση η οποία εισήγαγε κινήματα όπως ο κυβισμός και ο φωβισμός στην Αμερική της ρεαλιστικής αναπαράστασης. Αποφάσισε λοιπόν να κάνει κάτι αντίστοιχο στο Κάσελ.

Τα εγκαίνια της πρώτης έκθεσης Documenta στο Κάσελ, το 1955

Στόχος και φιλοδοξία του ήταν να επαναφέρει την αβαντ γκαρντ στη χώρα όπου μεσουρανούσε προτού αναλάβει ο Χίτλερ την εξουσία και να γνωρίσει η γενιά που μεγάλωσε μέσα στο Γ' Ράιχ του μεγάλους καλλιτέχνες του ευρωπαϊκού μοντερνισμού.

Ο Μπόντε βρήκε τον ιδανικό χώρο διεξαγωγής στο Fridericaneum, το παλαιότερο μουσείο της Ευρώπης, το οποίο είχε καεί την περίοδο 1943-44. Έργα του εξπρεσιονισμού, του φουτουρισμού, του κονστρουκτιβισμού και του κυβισμού αναρτήθηκαν στα υπό αναστήλωση ερείπια, εκφράζοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τη μεταπολεμική διάθεση μιας Ευρώπης που συνερχόταν από το τραύμα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και έμπαινε στη φάση της κοινωνικής και υλικής ανοικοδόμησης. Ο Μπόντε τοποθέτησε λοιπόν σε περίοπτη θέση το γλυπτό «Kneeling Woman» (1911), του Wilhelm Lehmbruck ένα έργο το οποίο είχε εκτεθεί τόσο στο «Armony Show» του '13 όσο και στην «Εκφυλισμένη Τέχνη» του '37. Η επιτυχία ήταν πέρα από κάθε προσδοκία. 130.000 άτομα επισκέφτηκαν την πρώτη Documenta ανοίγοντας έτσι τον δρόμο για τις επόμενες διοργανώσεις. Ο Μπόντε

είχε νικήσει. Το Κάσελ με το αμαρτωλό παρελθόν βρέθηκε στην αιχμή της πρωτοπορίας και της τέχνης που πρέσβευε ακριβώς ό,τι μισούσαν οι ναζί.

Το γλυπτό «Kneeling Woman» του Wilhelm Lehmbruck μέσα στο Μουσείο Fridericaneum

Σταδιακά η Documenta άρχισε να μεγαλώνει, να απλώνεται στην πόλη, να ελκύει όλο και περισσότερους επισκέπτες και να εξελίσσεται σε μία από τις μεγαλύτερες διοργανώσεις εικαστικών στην Ευρώπη αλλά και τον κόσμο. Το στίγμα της; Η πιο πολιτικοποιημένη απάντηση στη Μπιενάλε της Βενετίας με τα εθνικά περίπτερα.

Ο ξύλινος ναός του διάσημου καλλιτέχνη Αϊ Γουέι Γουέι στη Documenta 12, το 2007

Στο μεταξύ, το Κάσελ όπου παρεμπιπτόντως γεννήθηκαν, έζησαν και πέθαναν οι αδερφοί Γκριμ, εξελίχθηκε σε μια μουντή βιομηχανική πόλη 280.000 κατοίκων οι οποίοι βιοπορίζονται κυρίως από το γειτονικό εργοστάσιο της Volkswagen. Είναι μια πόλη παντελώς αδιάφορη με μια πρώτη ματιά και μοιάζει να ζει μια πενταετή χειμερία νάρκη από την οποία ξυπνά μόνο για να υποδεχθεί τους επισκέπτες της documenta (στους 905.000 το νούμερο για την προηγούμενη διοργάνωση). Κοινώς, τους διάσημους καλλιτέχνες και συχνά πιο διάσημους επισκέπτες και αστέρες, ακόμα και του Χόλιγουντ. Είναι χαρακτηριστικό ότι χρειάζεται να σου υποδείξει κάποιος ότι από τις 13 διοργανώσεις που έχουν ζωντανέψει μέχρι στιγμής το Κάσελ έχουν μείνει πίσω 25 έργα για να θυμίζουν, διακριτικά, τον τυφώνα που χτυπάει την πόλη ανά πενταετία. Όπως η βελανιδιά που είχε φυτέψει ο Γιόζεφ Μπόις στην πλατεία έξω από το Μουσείο Fridericaneum. Ήταν η πρώτη από τις «7.000 βελανιδιές», ένα φιλόδοξο πρότζεκτ στο πλαίσιο της documenta 7 (1982) μέσω του οποίου ο γερμανός εικαστικός φιλοδοξούσε να προκαλέσει την πράσινη ανάπτυξη της πόλης. Το Κάσελ τιμάει την ιστορία της Documenta και νιώθει περήφανο γι αυτή. Παρ' όλα αυτά δεν υπήρξαν έντονες αντιδράσεις όταν ανακοινώθηκε η εξ ημισείας διοργάνωση με την Αθήνα.

Η βελανιδιά που είχε φυτέψει ο Γιόζεφ Μπίς μπροστά από το περίφημο Museum Fridericianum

Αν εξαιρέσει κανείς τον πρωτεργάτη, Αρνολντ Μπόντε, τον υπεύθυνο για τις τέσσερις πρώτες διοργανώσεις έως το 1968, κάθε Documenta έχει τον δικό της καλλιτεχνικό διευθυντή. Κανόνας απαραβάτος είναι ότι καθένας έχει απόλυτη ελευθερία στις επιλογές του. Κατά τ' άλλα, δεν υπάρχουν στεγανά, ή κι αν υπήρξαν, πολλά από αυτά γκρεμίστηκαν στην πορεία. Αρχής γενομένης από τη Documenta IX (1992) οι καλλιτεχνικοί διευθυντές δεν είναι απαραίτητα Γερμανοί, για παράδειγμα. Η αλλαγή εγκαινιάστηκε με τον Βέλγο, Jan Hoet, ο οποίος παρεμπιπτόντως είχε ως καλλιτεχνικό συνδιευθυντή και τον «δικό μας» Ντένη Ζαχαρόπουλο.

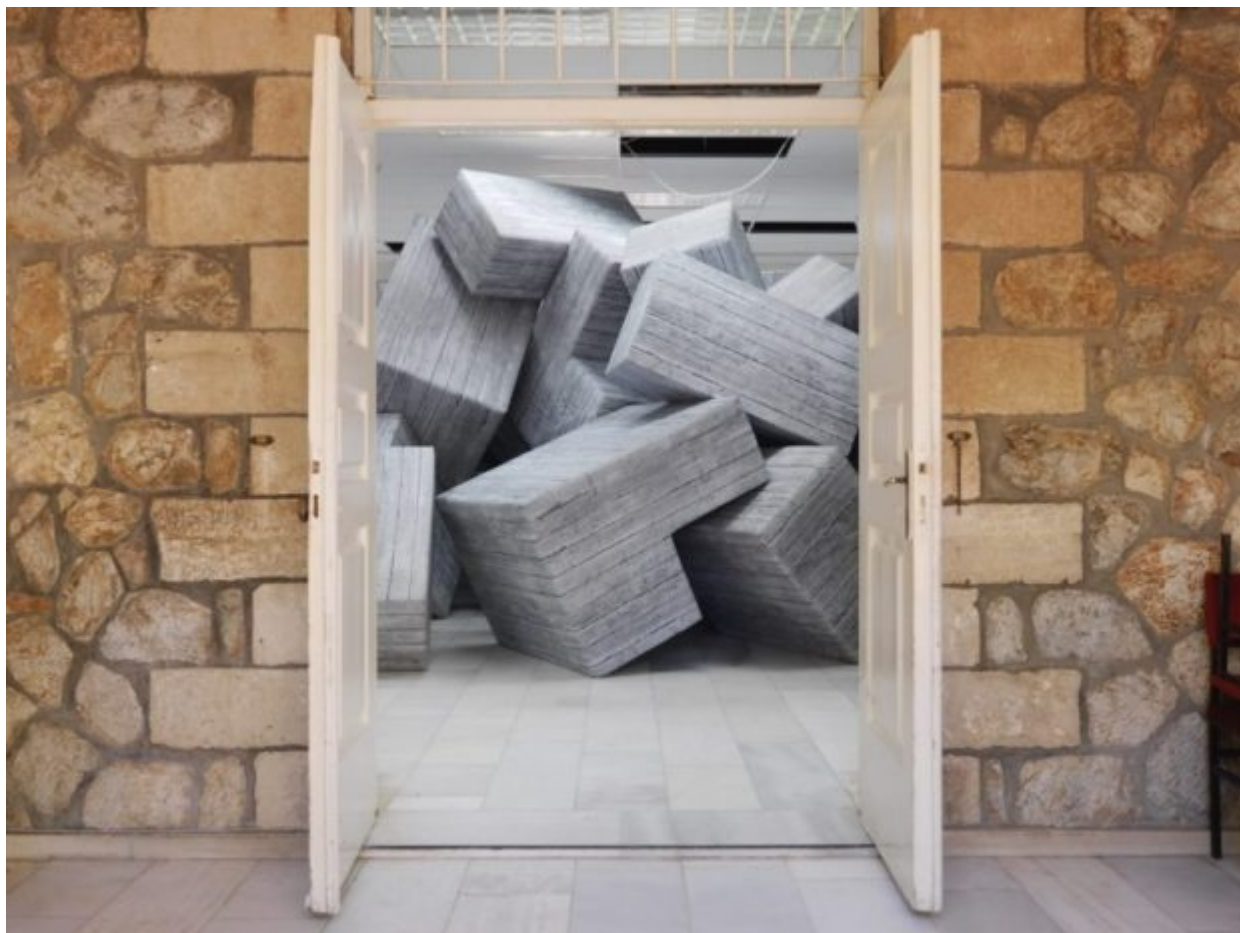
Ο καλλιτεχνικός διευθυντής της documenta 14, Ανταμ Σίμτσικ

Όσον αφορά στα έργα που παρουσιάζονται σε αυτόν τον θεσμό παγκόσμιας εμβέλειας, το μεγάλο άλμα προς τις χώρες των οποίων η καλλιτεχνική παραγωγή υποεκπροσωπείται διεθνώς, έγινε με την Documenta 11 (2002) όταν ο νιγηριανός Okwui Enwezor έκανε ένα μεγάλο άνοιγμα προς την τέχνη της Αφρικής, της Ασίας και της Λατινικής Αμερικής. Η γεωγραφική επέκταση του θεσμού από την άλλη, ξεκίνησε με τη documenta 13 (2012) όταν η Αμερικανίδα Carolyn Christov-Bakargiev φρόντισε να πραγματοποιηθεί μια παράλληλη έκθεση στην Καμπούλ του Αφγανιστάν και εκδηλώσεις σε Κάιρο και Αλεξάνδρεια. Η μεν προσέλκυσε 27.000 επισκέπτες οι δε εξαρχής δεν ήταν ανοιχτές σε μεγάλο κοινό.

Η Documenta 11 στην Καμπούλ

Όταν ανέλαβε τα ηνία ο 47χρονος Πολωνός Ανταμ Σίμτσικ είχε ήδη αποφασίσει ότι ήθελε να αφήσει το στίγμα του πηγαίνοντας τη διοργάνωση ένα μεγάλο βήμα παραπέρα. Μόνιμος επισκέπτης της Ελλάδας τα τελευταία χρόνια -η σύζυγός του και performance artist Αλεξάνδρα Μπαχτσετζή έχει εξάλλου ελληνική καταγωγή- ανακοίνωσε το 2014 ότι η Documenta 14 θα διεξαχθεί ισότιμα ανάμεσα στην Αθήνα και το Κάσελ. Για να γίνει μάλιστα αυτό πράξη για όποιον επιθυμεί και έχει τα μέσα να επισκεφτεί και τις δυο πόλεις, η Aegean πραγματοποιεί τη σύνδεση Αθήνας-Κάσελ με μια απευθείας πτήση δυο φορές την εβδομάδα μέχρι τις 23 Ιουνίου 2017 (η έκθεση στη Γερμανία ξεκινάει στις 10 Ιουνίου). Ενας από τους λόγους που οδήγησαν τον καλλιτεχνικό διευθυντή της documenta 14 σε αυτή τη «διχοτόμηση», ήταν η άποψη ότι έπρεπε να επαναπροσδιοριστεί ο ρόλος του καλλιτεχνικού αυτού γεγονότος διότι είχε απομακρυνθεί πολύ από το αρχικό όραμα του Μπόντε και κολάκευε, υπό μια έννοια, τις προσδοκίες του κοινού και της αγοράς της τέχνης. Ο Σίμτσικ και η ομάδα του, ένα επιτελείο από διεθνείς επιμελητές, έκαναν απόβαση στην Αθήνα διαβεβαιώνοντας τους Έλληνες -αλλά και τους εαυτούς τους- ότι δεν θα υποπέσουν στην ευκολία του εξωτισμού ούτε θα έρθουν ως αποικιοκράτες εις άγρην σύγχρονων ερειπίων τα οποία ως γνωστόν, αφθονούν στο αθηναϊκό αστικοκοινωνικό τοπίο.

Οι «34 Ασκήσεις Ελευθερίας», μία δράση της Documenta 14, στο Πάρκο Ελευθερίας

Πολλά έχουν γραφτεί για την ανεπιτυχή ανεπίσημη έναρξη με το πρόγραμμα δημόσιων δράσεων στο παλιό ΕΑΤ-ΕΣΑ στο Πάρκο Ελευθερίας και πιο πρόσφατα στο Σύνταγμα, πολλά αναμένεται να γραφτούν για τις επιλογές του Σίμτσικ και της ομάδας του και τον διάλογο που ανέπτυξαν ή δεν ανέπτυξαν με την τοπική εικαστική σκηνή. Για την ώρα όμως, όλα τα βλέμματα είναι στραμμένα στην Αθήνα και στους 160 καλλιτέχνες που προσκλήθηκαν να συμμετάσχουν δημιουργώντας ένα έργο για κάθε πόλη. Θα ανακοινωθούν αναλυτικά σε συνέντευξη Τύπου στις 6 Απριλίου, δύο ημέρες πριν από τα επίσημα εγκαίνια. Γιατί η θεσμική μυστικοπάθεια της Documenta παραμένει σταθερή όσοι καλλιτεχνικοί διευθυντές και αν αλλάξουν.

** Η Documenta 14 εγκαινιάζεται στην Αθήνα στις 8 Απριλίου και θα διαρκέσει ως τις 16 Ιουλίου. Στο Κάσελ τα εγκαίνια είναι προγραμματισμένα στις 10 Ιουνίου και η διάρκεια της έκθεσης ως τις 17 Σεπτεμβρίου*

Πηγή: protagon.gr